

13. Міністерством праці України від 21.06.1995 р., № 4 // [Електрон.
14. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dtkk.com.ua/show/3cid01188.html>
15. Конвенція № 177 про надомну працю: міжнар. документ від
16. 20.06.1996 р., № 177 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу:
17. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_327
18. Рекомендація № 184 щодо надомної праці: міжнар. документ від
19. 20.06.1996 р. // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/993_100
20. Проект Трудового кодексу України (реєстр. №1108, текст
21. законопроекту до 2-го чит. від 02.04.2012 р.) // [Електрон. ресурс]. –
22. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>
23. Скачкова Г. С. Некоторые особенности правового регулирования
24. трудовых отношений научных работников / Г. С. Скачкова. – Спб. :
25. Нева, 2005. – 251 с.
26. Овчаренко А. Правові основи вторинної зайнятості / А. Овчаренко //
27. Юрид. журнал. – №11. – 2009. – С. 17 – 23.

Саенко Ю. А. Особенности правовой регламентации рабочего времени надомного работника. – Статья.

Статья посвящена исследованию правового регулирования рабочего времени надомных работников в современных условиях. Доказано, что работники-надомники должны самостоятельно регулировать режим рабочего времени на основании правил внутреннего распорядка.

Ключевые слова: надомный труд, режим рабочего времени, рабочее место, работник, работодатель.

Saenko J. The features of the legal regulation of working hours of outworkers. – Article.

The article is devoted to the study of the legal regulation of working hours of outworkers under current conditions. It is proved that outworkers should regulate working hours by their own on the basis of internal regulations.

Keywords: work at home, outworker, workplace, employee, employer.

УДК 347.1

С.В. Селезень,

кандидат юридичних наук, доцент, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

ДО ПИТАННЯ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «МОРАЛЬНА ШКОДА»

Стаття присвячена дослідженню поняття моральної шкоди відповідно, ґрунтуючись на аналізі чинного законодавства та наукових існуючих доробках вітчизняних та російських вчених, визначенню складових елементів його змісту

Ключові слова: моральна шкода, фізичні страждання, моральні страждання, нематеріальні блага

Мета даного дослідження полягає у визначенні поняття моральної шкоди за законодавством України, вивченні підходів науковців до його трактування та уточненні даної правової категорії. Сьогодні поняття моральної шкоди широко використовується в законодавстві та правозастосовчій практиці. Втім, жоден з нормативних актів не містить легального трактування цієї правової категорії. Незважаючи на велику кількість наукових праць, серед вчених також не досягнуто єдиної думки щодо трактування моральної шкоди, тому є нагальна потреба у дослідженні правової дефініції «моральна шкода».

Нажаль, наукове недопрацювання та законодавче невизначення цього поняття негативним чином відбивається, в першу чергу, на захисті прав і свобод людини та громадянина, що є неприпустимим для країни, яка претендує на статус правової, демократичної, соціальної держави. Отже, розроблення універсального поняття моральної шкоди є необхідним з метою удосконалення та розвитку інституту моральної шкоди, що сприятиме підвищенню ефективності і рівню захисту прав людини і громадянина, що свідчить про актуальність теми даного дослідження. Під час проведення дослідження передбачається з'ясувати питання закріплення поняття моральної шкоди на законодавчому рівні, вивчити наукові підходи до трактування даного поняття, уточнити визначення правової дефініції «моральна шкода».

Інститут моральної шкоди посідає ключове місце серед відносин щодо відшкодування завданої шкоди протиправними діями учасників суспільних відносин. Пріоритетне значення даного інституту обумовлюється тим, що права, свободи людини і громадянина, їх гарантування визначають зміст та спрямованість діяльності держави, оскільки людина, її життя, честь, гідність, недоторканість визнані найвищою соціальною цінністю.

Проблематика інституту моральної шкоди приваблює не лише вітчизняних, а й російських дослідників. Зокрема, свої наукові праці вивченню цього правового інституту присвятили В. Гончарук, Е.В. Горян, О.В. Дзера, А.І. Дрішлюк, Г.В. Єрьоменко, О.М. Ерделевський, Я.О. Заїка, Т. Карнаух, Л.І. Криушенко, В.В. Луць, І. Майстер, В.П. Паліюк, Н.Л. Полішко, П.М. Рабінович, Р.О. Стефанчук, А.Т. Табунціков та інші дослідники. Втім, не зважаючи на велику кількість наукових доробок в цій сфері, питання розроблення універсального трактування ключової правової категорії інституту моральної шкоди наразі не вирішено ані на законодавчому рівні, ані в наукових колах.

Сьогодні право на відшкодування моральної шкоди передбачається великою кількістю законодавчих актів. Питання компенсації моральної шкоди розглядаються, зокрема, у конституційному, трудовому, кримінально-процесуальному та цивільному законодавстві України [1, с. 31]. Проте, законодавець у жодному із чинних нормативних актів не наводить уніфі-

кованого поняття «моральна шкода», обмежившись визначенням найбільш загальних характеристик моральної шкоди, що негативним чином відображається на правовому регулюванні відносин з відшкодування моральної шкоди.

Конституція України лише визначає право особи на відшкодування моральної шкоди, в разі порушення її окремих прав. Трудове законодавство України передбачає право працівника на відшкодування моральної шкоди у певних випадках, якими є порушення його прав, що має наслідком спричинення моральних страждань, втрати життєвих зв'язків та вимагають від працівника додаткових зусиль з метою організації свого життя [2]. У кримінальному процесуальному законодавстві України застосовується права категорія «моральна шкода» при наведенні поняття потерпілого у кримінальному провадженні, при визначенні правого статусу цивільного позивача у кримінальному провадженні (ст. ст. 55, 61) [3]. Разом з цим, використовуючи категорію «моральна шкоди», перелічені законодавчі акти не наводять трактування цього поняття. Проте, справедливим буде відзначити, що в окремих нормативних актах законодавцем пропонуються різні підходи до визначення моральної шкоди.

Так, заслуговує на увагу трактування, викладене в Законі України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», відповідно до якого під моральною шкодою розуміються страждання, заподіяні громадянину внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру (ст. 4) [4]. Проте, значним недоліком наведеного поняття є те, що в ньому робиться акцент лише на одному конкретному суб'єкті – громадянину, який зазнає даної шкоди. Виникає питання, чому законодавець не використав термін «особа», адже моральну шкоду можуть зазнавати і громадяни чи піддані інших держав, а також особи без громадянства [5, с. 216].

Положення Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» передбачають, що моральна шкода – це шкода, яку заподіяно особистим немайновим правам суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та яка призвела або може призвести до збитків, що мають матеріальне вираження (ст. 1) [6]. Однак, найбільшу увагу законодавець присвятив інституту моральної шкоди у цивільному законодавстві України. Саме Цивільний кодекс України вказує, в чому полягає моральна шкода. Так, у відповідності до статті 23 Цивільного кодексу України моральна шкода полягає: 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її

майна; 4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також діловій репутації фізичної або юридичної особи [7]. На думку окремих вчених такий підхід законодавця є найбільш доцільним, оскільки кожне визначення моральної шкоди, яке міститься у літературних джерелах, є неповним. А значить, неодмінно, неповним було б і легальне визначення цього поняття. Тому законодавець правильно вчинив, перелічивши у статті 23 Цивільного кодексу України лише способи прояву такої шкоди [8].

Вважається, що на даний час найбільш повну і точну інтерпретацію правовій категорії «моральна шкода» надано у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди», оскільки саме судова практика під час правозастосовної діяльності випрацювала цей підхід до трактування даної юридичної дефініції. Так, відповідно до пункту 3 вказаної постанови поняття «моральна (немайнова) шкода» трактується як втрати немайнового характеру внаслідок моральних та (або) фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [9].

Юридична наука також не випрацювала однозначного підходу до трактування моральної шкоди. Сьогодні існує безліч наукових доробок, метою яких є визначення найбільш універсального підходу до трактування моральної шкоди. Однак, не досягнуто єдності у поглядах щодо визначення даного поняття серед дослідників, вчених-цивілістів, зокрема. Так, А.Л. Анісімов вважає, що під немайновою (моральною) шкодою слід розуміти не тільки шкоду, заподіяну порушенням зобов'язальних прав або посяганням на моральне почуття (моральна шкода прямого впливу), але і всякого роду різні переживання, заподіяні будь-яким правопорушенням [10, с. 46]. В.О. Агібалова та С.В. Магдін під моральною шкодою в цивільному законодавстві пропонують розуміти фізичні та моральні страждання потерпілого [11, с. 293].

На думку Ю.О. Заїки моральна шкода – це моральні і фізичні страждання, заподіяні громадянину внаслідок посягання на належні йому від народження чи на підставі закону нематеріальні блага (життя, здоров'я, честь, гідність, ділову репутацію, недоторканість приватного життя) [12, с. 294]. Ж.В. Нор також вважає, що під моральною шкодою слід розуміти моральні, фізичні, а також психологічні страждання, заподіяні фізичній особі порушенням її прав та інтересів [13, с. 349]. М. Ларін зазначає, що під моральною шкодою розуміються втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб [14]. П.М. Рабинович та О.В. Грищук дотримуються думки про те, що моральна шкода є складним явищем, яке являє собою протиправне приниження (або замах на приниження) гідності людини, яке викликає в її психіці негативні процеси [15, с. 21].

В. Гончарук пропонує під моральною шкодою розуміти втрати немайнового характеру, які виражаються у приниженні честі, гідності, престижу

або ділової репутації, моральних переживаннях у зв'язку з ушкодженням здоров'я, у порушенні права власності, прав споживача, інших цивільних прав, у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенні стосунки з оточуючими людьми, що потребує додаткових зусиль для організації свого життя та при настанні інших негативних наслідків [16]. О.О. Міхно визначає моральну шкоду як негативні наслідки порушення майнових чи немайнових прав, що виявилися у душевних переживаннях і стражданнях. При цьому, дослідниці виключає із визначення моральної шкоди фізичні страждання оскільки, фізичні страждання стають моральною шкодою в правовому сенсі, тільки якщо усвідомлені потерпілим і тим самим вони перейшли в категорію моральних переживань [17, с. 7].

Незважаючи на існування різних підходів до трактування юридичної категорії «моральна шкода», спільним для них є те, що більшість дослідників вважають, що поняттям «моральна шкода» охоплюються моральні та фізичні страждання, заподіяні особі внаслідок порушення її прав. Разом з цим, деякі науковці трактують моральну шкоду через поняття втрат немайнового характеру. З такою позицією важко погодитися з огляду на некоректність визначення моральної шкоди через поняття «втрати». Дана позиція обґрунтовується тим, що за загальним значенням під втратами розуміють матеріальні збитки, тому слово «втрати» наповнює майновим, речовим змістом юридичну категорію моральної шкоди, в той час, як дана дефініція має виключного немайнову природу. Тому ми підтримуємо позицію тих дослідників, які в зміст досліджуваного поняття вкладають фізичні та моральні страждання. Дана думка обґрунтовується також і тим, що моральна шкода є саме негативним наслідком порушених немайнових прав особи, яке вже відбулось як-то знищення чи пошкодження майна, приниження честі та гідності, ділової репутації тощо.

Враховуючи певну полярність позицій законодавця та серед дослідників щодо визначення поняття «моральна шкода», вважаємо за доцільне з'ясувати етимологічне значення цієї правової конструкції через трактування складових даного поняття: мораль та шкода. Правова дефініція «моральна шкода» є похідним від слова «мораль» [18, с. 5]. Мораль – це невід'ємна частина духовного життя людей [19, с. 64]. Головною особливістю моралі є те, що її принципи, правила та норми мають загальне значення, їх виконання є внутрішньою потребою кожної людини, що контролюється суспільством [20, с. 166]. Існує кілька підходів до визначення поняття «мораль». Так, І.М. Євхутич зазначає, що мораль це: категорія, що визначає рівень свідомості, сформованої еволюційно, з урахуванням життєвого досвіду; поняття, яке може бути усвідомлене людьми; людське уявлення про належне, критерієм якого є добро і зло, чесність, порядність, справедливість, правда, кривда; динамічне явище, що формується і змінюється залежно від досягнутого економічного, матеріального, інформаційно-технічного, культурного та духовного рівня суспільства або групи лю-

дей чи окремого індивіда; внутрішнє спонукання людини, яке спрямоване на досягнення належного, абсолютних цінностей, істинності; внутрішнє переконання, що формується усвідомлено людиною під впливом виховання, освіти, оточуючого соціального середовища у вигляді норм, принципів, поглядів, оцінок [21, с. 290].

О.Ф. Скаун під мораллю розуміє систему норм і принципів, які виникають із потреби узгодження інтересів індивідів одних з одним і суспільством (класом, соціальною групою, державою), спрямовані на регулювання поведінки людей відповідно до розуміння добра і зла, підтримуються особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки. Вона вказує, що мораль має історичний характер і проникає майже в усі сфери суспільного життя. За допомогою моралі узгоджується поведінка особи з інтересами суспільства, долаються суперечності між ними, регулюється міжособистісні спілкування [22, с. 265]. Однак, у найбільш загальному розумінні, мораль – це система поглядів, ідей, принципів, законів, норм і правил поведінки та діяльності, що регулюють гуманні стосунки між людьми і за будь-яких обставин ґрунтуються на демократичних засадах [23, с. 255]. Таким чином, поняття моралі представлено духовною сферою суспільного життя людини, яке формується на підставі її уявлень про добро і зло, чесність, гідність, совість, справедливість.

У найбільш узагальненому значенні поняття «моральна шкода» можна інтерпретувати як шкідливий наслідок порушення усталеної системи принципів, норм, правил поведінки між людьми та ставлення кожного окремого індивіду до суспільства в цілому, що вказує на соціальний аспект категорії «моральна шкода». Водночас, поняття моральної шкоди має правовий аспект, який становить інтерес в контексті даного дослідження. Так, під шкодою як правовою категорією розуміють майнові втрати [24, с. 780]. Існує і більш конкретизоване тлумачення, відповідно до якого шкода визначається як зменшення майнової, немайнової чи іншої сфери потерпілого [25, с. 56]. Отже, шкода являє собою наслідок будь-якого порушення (майнових або немайнових) прав особи, які знаходяться під охороною закону.

Вважається, що моральна шкода може полягати в моральних переживаннях у зв'язку із: втратою родичів; неможливістю продовжувати активне суспільне життя; втратою роботи; розкриттям сімейної, лікарської таємниці; поширенням не відповідних дійсності відомостей, що порочать честь, гідність чи ділову репутацію громадянина; тимчасовим обмеженням або позбавленням будь-яких прав; фізичним болем, пов'язаною із заподіяною каліцтвом; іншим ушкодженням здоров'я або у зв'язку із захворюванням, перенесення в результаті моральних страждань [11, с. 292]. Тому, з правової точки зору моральна шкода трактується як втрати немайнового характеру внаслідок моральних або фізичних страждань чи інших негативних явищ, заподіяних особі протиправними діями або бездіяльністю інших осіб [9]. Відтак, сьогодні поняття «моральна шкода» передбачає наступні наслідки протиправних дій або бездіяльності правопорушників: 1) моральні

страждання; 2) фізичні страждання; 3) інші негативні явища. Тому, для з'ясування змісту поняття моральної шкоди окремо слід зупинитися на кожному з наведених елементів моральної шкоди.

Термін «моральні страждання» означає негативні емоції та емоційні стани, викликані неправомірним вторгненням в сферу моральної свідомості особистості [26, с. 31]. Моральні страждання являються певним видом психічних страждань, які за своєю природою є значно ширшими та охоплюють усі рівні функціонування психіки людини [27, с. 594]. Моральні страждання, зазвичай, виявляються у відчуттях страху, сорому, приниження, а також в інших, несприятливих для людини в психологічному аспекті переживаннях, пов'язаних із втратою близьких, роботи, розкриттям лікарської таємниці, неможливістю продовжувати активне громадське життя, з обмеженням або позбавленням яких-небудь прав громадян тощо [28, с. 197]. Таким чином, вважаємо, що під моральними стражданнями слід розуміти негативні, несприятливі емоції, які відчуває людина в результаті протиправного порушення її прав.

Фізичні страждання мають іншу природу ніж моральні страждання. Так, деякі дослідники вказують, що фізичне страждання – це біль, яку людина відчуває постійно протягом більш-менш тривалого часу [29, с. 36]. Інші зазначають, що фізичні страждання – це негативні відчуття такі як біль, задуха, нудота, свербіння, запаморочення та інші болеві симптоми [30, с. 130]. Існує також думка, що фізичні страждання – це фізичний біль, функціональний розлад організму, зміни в емоційно-вольовій сфері, інші відхилення від звичайного стану здоров'я, які є наслідком дій (бездіяльності), що посягають на немайнові блага або майнові права громадянина [28, с. 197]. Таким чином, думки науковців збігаються на тому, що фізичні страждання являють собою негативні відчуття, які виникають в результаті руйнівного впливу на тіло людини. Тому, не применшуючи значущість наведених позицій, пропонуємо під фізичними стражданнями розуміти будь-які болеві відчуття, що стали наслідком порушення здоров'я людини, тілесного ушкодження або іншого функціонального розладу в результаті порушення прав людини.

Стосовно інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб, які охоплюються поняттям моральної шкоди, слід зазначити, що чинне законодавство України не наводить трактування цій юридичній конструкції, що дає можливість для розширеного уявлення про зміст «інших негативних явищ», наявність яких слугує підставою для відшкодування моральної шкоди. У зв'язку з цим можна припустити, що під іншими негативними явищами слід розуміти результати будь-якого протиправного впливу на особу, що порушує її індивідуальну сферу, внаслідок якого особі спричиняється шкода немайнового характеру. До інших негативних явищ, заподіяних особі протиправними діями або бездіяльністю інших осіб, на нашу думку, слід віднести усі інші фактори окрім, фізичного болю та страждань, що виникли внаслідок втрати здоров'я, а також моральних страждань, які осо-

ба зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів або в разі знищення пошкодження її майна, а також у випадку приниження честі та гідності фізичної особи, ділової репутації особи. Тобто окрім випадків, передбачених статтю 23 Цивільного кодексу України [7].

Наведе дає підстави для висновку, що категорію «моральна шкода» можна розглядати у двох аспектах: в соціальному та правовому. Соціальний аспект моральної шкоди являє собою шкідливий наслідок порушення усталеної системи принципів, норм, правил поведінки між людьми та ставлення кожного окремого індивіду до суспільства в цілому. В правовому аспекті під моральною шкодою слід розуміти шкоду, завдану внаслідок будь-яких порушень немайнових прав особи, зміст якої полягає у фізичних та моральних стражданнях, які вона зазнала у зв'язку: з ушкодженням її здоров'я; вчиненням протиправних дій щодо неї або членів її родини; в разі приниження її честі та гідності; порушення її майнових прав; інших негативних явищ.

Література:

1. Полішко Н.Л. Поняття та значення інституту моральної шкоди в цивільному праві України / Н.Л. Полішко / Юридична наука : Науковий юридичний журнал. – 2011. – № 6. – С. 31-36
2. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року № 322-VIII / [Електронний ресурс] : Офіційний веб-сайт ВР України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Голос України. – 2012. – № 90-91
4. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» від 01 грудня 1994 року № 266/94-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 1. – Ст. 1
5. Криушенко Л.І. До питання поняття «моральної шкоди» за чинним законодавством України / Л.І. Криушенко // Право та управління. – 2011. – № 2. – С. 213-220..
6. Закон УРСР «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 № 959-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року N 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
8. Карнаух Т. Нормативне закріплення права на відшкодування моральної шкоди / Т. Карнаух // Юридичний вісник України. – 2006. – № 23(571) / [Електронний ресурс] : Веб-сайт Видавництва юридичної літератури «Юрінком Інтер». – Режим доступу : http://www.yurincom.com/ua/legal_bulletin_of_Ukraine/publications/?aid=1308&rid=59

9. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 року № 4 // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 2008. – № 5.
10. Анисимов А.Л. Гражданско-правовая защита чести, достоинства и деловой репутации по законодательству Российской Федерации : Учеб. пособие для студентов высших учебных заведений / А.Л. Анисимов. – М. : Изд-во «ВЛАДОС-ПРЕСС», 2001. – 224 с.
11. Агibalова В.О. К вопросу о понятии морального вреда в гражданском праве России / В.О. Агibalова, С.В. Магдин // Теория и практика общественного развития. – 2009. – № 3-4. – С. 291-295
12. Заїка Ю.О. Українське цивільне право. Навчальний посібник / Ю.О. Заїка. – К.: Істина, 2005. – 312 с.
13. Нор Ж.В. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди органам внутрішніх справ, завданої порушенням їх особистих немайнових прав / Ж.В. Нор // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2011. – № 9. – С. 346-350.
14. Ларін М. Відшкодування моральної шкоди: питання кількісного виміру / М. Ларін. // Юридичний вісник України. – 2004. - № 50(494) / [Електронний ресурс] : Веб-сайт Видавництва юридичної літератури «Юрінком Інтер». – Режим доступу : http://www.yurincom.com/ua/legal_bulletin_of_Ukraine/publications/?aid=546&rid=59
15. Рабинович П.М. Право людини на компенсацію моральної шкоди (загальнотеоретичні аспекти) / П.М. Рабинович, О.В. Гришук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2003. – № 3. – С. 19-27.
16. Гончарук В. Право на компенсацію моральної (немайнової) шкоди / В. Гончарук // Юридичний вісник України. – 2005. - № 45 (541) / [Електронний ресурс] : Веб-сайт Видавництва юридичної літератури «Юрінком Інтер». – Режим доступу : http://www.yurincom.com/ua/legal_bulletin_of_Ukraine/publications/?aid=1065&rid=59
17. Михно Е.А. Компенсация морального вреда во внедоговорных обязательствах: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.03 - Гражданское право ; Семейное право ; Гражданский процесс ; Международное частное право / Е.А. Михно; Санкт-Петербургский государственный университет. -СПб.,1998. -35 с.
18. Владимирова В.В. Компенсация морального вреда – мера реабилитации потерпевшего в российском уголовном процессе / В.В. Владимирова. – М.: Волтерс Кливвер, 2007. – 176 с.
19. Косьмій М.М. Регулятивний вплив права та моралі на сучасне українське суспільство / М.М. Косьмій // Університетські наукові записки. Часопис Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. - 2011. - № 3. - С. 62-66

20. Новицька Н.Б. Право і мораль як соціальні регулятори формування інформаційного суспільства в Україні / Н.Б. Новицька // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2012. – №. 1– С. 164-169
21. Євхутич І.М. Мораль і право як суспільні інститути : проблеми осмислення в умовах побудови громадянського суспільства / І.М. Євхутич // Електронне наукове фахове видання «Форум права». – 2012. – № 1. – С. 289-295 / [Електронний ресурс]. – Веб-сайт Бібліотека ім. В.І. Вернадського. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12eimprgc.pdf>.
22. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник / О.Ф. Скакун. – Х.: Консул, 2001. – 656 с.
23. Словарь по этике. – М.: Политиздат, 1983. – 445 с.
24. Тлумачний словник сучасної української мови / укладачі Л.П. Коврига, Т.В. Ковальова, В.Д. Пономаренко / за ред. доктора філологічних наук, професора В.С. Калашника. – Харків : Белкар-книга, 2005. – 800 с.
25. Саніна О.В. Щодо визначення поняття «шкода, заподіяна працівникові внаслідок трудового каліцтва» / Саніна О.В. // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди: Право. – 2008. - № 10 с. 56-59
26. Будякова Т.П. Индивидуальность потерпевшего и моральный вред / Т.П. Будякова. – СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – 249 с.
27. Смілянський Я.Г. Особлива жорстокість як кваліфікуюча ознака умисного вбивства / Я.Г. Смілянський // Електронне наукове фахове видання «Форум права». – 2009. – № 3. – С. 591-596 / [Електронний ресурс]. – Веб-сайт Бібліотека ім. В.І. Вернадського. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09cjgouv.pdf>
28. Митрофанов І.І. «Шкода» та «збитки» : співвідношення понять / І.І. Митрофанов, Т.В. Гайкова // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – 2012. – Вип. 3 (74). – С. 196-200
29. Галюкова М.И. Компенсация морального вреда, причиненного преступлением против личности / М.И. Галюкова // Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия : Право. – 2009. – № 40 (173). – С. 36-39
30. Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом / А.М. Эрделевский. М. : Издательская группа «ФОРУМ-ИНФА-М» 1997. 240 с.

**Селезень С.В. К вопросу определения понятия «моральный вред». -
– Стаття.**

Стаття посвящена дослідженню поняття морального вреда, основана на аналізі діючого законодавства і наукових існуючих робіт вітчизняних і російських учених, а також визначенню складових елементів його змісту.

Ключевые слова: моральный вред, физические страдания, моральные страдания, нематериальные блага.

Selezen' S.V. On the question of the definition of "moral hazard." – Article.

The article devoted to the investigation of the concept of moral hazard, based on the analysis of current legislation and existing scientific works of Russian and Russian scientists, as well as the definition of the constituent elements of its content.

Keywords: non-pecuniary damage, physical pain, mental suffering, intangible benefits.

УДК 349.22

Е.О.Скубак

Аспірант кафедри правознавства інституту юриспруденції та міжнародного права Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля

ОСОБЛИВЕ ПОЛОЖЕННЯ СУДДІ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

В статті проводиться аналіз правового положення судді в системі трудового права України. Визначено відмінності призначення на посаду судді від загальної категорії державних службовців України. Проаналізовано законодавство стосовно соціальних гарантій та оплати праці суддів в Україні. Запропоновано шляхи вдосконалення матеріального забезпечення та підвищення відповідальності суддів з метою запобігання та протидії корупційних проявів.

Ключові слова: трудові правовідносини, державна служба, суддя, оплата праці, заробітна плата, корупція.

Суспільство, тобто народ України, за Конституцією є єдиним сувереном влади. Реалізація цих владних повноважень можлива, насамперед, за умов забезпечення верховенства права, коли сама держава підкоряється праву при наявності незалежної судової влади. Для правової держави необхідно, щоб судді були наділені делегованою їм суверенною владою, яка дає можливість бути незалежними при прийнятті рішень в межах їхньої юрисдикції, які можуть бути відмінені лише рішеннями вищестоящих судів. Таким чином, не можна уявити демократичного суспільства без незалежної судової влади. Саме вона має забезпечити людині і громадянину доступ до незалежного та неупередженого суду й такого судочинства, яке б їхні права та свободи визначало виключно на підставі доведених фактів і закону.